

Tre af de i teksten omtalte figurer fra den danske kinafarer „Cronprintz Christian“, forestillende fra venstre: tredje supercargo *Joachim Severin Bonsach*, kaptajn *Michael Tønder* (1692–1755) og supercargo *Pieter van Hurk* (ca. 1697–1775). Figurerne er alle modellerede i Kanton 1731. Mens *Bonsach* og *Tønder* optræder i tidens farvestrålende herrepåklædning og med paryk, er supercargoen *sans façon* fremstillet i bekvem dagligdragt, i slåbrok og tøfler og med nathue på hovedet. – Farvefoto af H. Hauch, Helsingør.

KINESISKE „ANSIGTSMAGERE“ OG DERES FIGURER

En af de største sjældenheder, der findes på Handels- og Søfartsmuseet, er dets samling af seks portrætfigurer, modelleret i Kina i 1730'erne og forestillende skibsofficerer og negociembedsmænd ombord på danske kinafarere. Fra flere sider har museet i de senere år fået forespørgsler om disse figurer, og fotos og beskrivelser af dem har været publiceret i udenlandske tidsskrifter, hvor de har vakt fortjent opmærksomhed. Intet andet museum ejer så stor en samling af den slags figurer, skønt der uden tvivl må have eksisteret flere lignende. I tidens løb er mange af de ret skrøbelige kunstgenstande selvfølgelig gået i stykker, men det er på den anden side sandsynligt, at der i forskellige museer og i privateje findes en del, som ikke er kendt af offentligheden.

Vi har flere vidnesbyrd om, at der i Kanton – den eneste by i det kinesiske kejserrige, hvor det var tilladt europæerne at handle – i 1700'erne

har været såkaldte *face-makers*, som havde specialiseret sig i at portrættere europæiske kunder i figurlig skikkelse. Trangen til at se sig selv „taget af“ og få sit portræt bevaret for eftertiden har vel altid ligget dybt i menneskets sind, men før portrætfotografiets opfindelse har det selvfølgelig kun været et meget begrænset antal af befolkningen, væsentligt den velhavende, der har kunnet få den tilfredsstillet.

I det følgende skal Handels- og Søfartsmuseets samling beskrives og afbildes, ligesom der skal fortælles lidt om andre bekendte portrætfigurer af kinesisk herkomst og om hvad de sparsomme kilder beretter om disse *face-makers* og deres arbejde.

De omtalte seks figurer er deponeret på museet, men tilhører Nationalmuseets etnografiske samling, hvortil de er kommet fra det kongelige Kunstkammer¹.

Fem af disse figurer danner en sammenhørende gruppe og stammer fra det første danske togt til Kina med fregatten „Cronprintz Christian“ 1730–32². De er alle modelleret i Kanton under skibets ophold der 1731. Nr. 1–4 indgik i Kunstkammeret ved hjemkomsten til København 1732, hvad der sådan set er ganske ejendommeligt, idet de synes at være fremstillet til de afbildede personer selv, som vel også har betalt dem. Man har åbenbart syntes, de var så bemærkelsesværdige, at de fortjente at komme på Kunstkammeret blandt andre raritets- og kunstgenstande. Figurerne stammer tydeligt fra samme atelier, idet de i art og størrelse er ens. De er af en slags fint, hvidt, gibsagtigt ler, er bemalede med oliefarve og guld og er efter kinesisk skik „nikkedukker“, idet hovederne sidder løst på en træpløk, som passer ned i en åbning i halsen på kroppen, der er hul. Personerne er pilskaldede, men de har enten en hårparyk eller en hovedbeklædning sat løst på. Alle figurer er fremstillet siddende, og alle figurers stole er ens, af brunt kinesisk træ, med fladt træsæde, fire ben med tværribbe i bagsiden og med en fodplade foran; stolens ryg er stærkt svungen (mål: 22 × 18 × 22.7 cm). Oprindelig sad hver figur i en fint udstyret æske af form som en slags portechaise, med glasvinduer i siden og glasrude foran i døren. Disse haves nu ikke mere.

1. *Skibets kommanderende chef, kaptajn Michael Christian
Ludvig Ferdinand Tønder*

Han har mørkebrun, buklet, løs paryk med sort sløjfe i nakken (parykken er nylavet for få år siden efter at den oprindelige var gået tabt). Hvidt halsbind med krøs, hvid skjorte med manchetter, langskødet rød vest med én rad gule knapper; rød langskødet frakke uden krave, med to rader gule knapper, store ærmecopslag med knapper, store lommeklapper; frakken er – som på de andre figurer – en „figurfrakke“ med læg i siden. Røde knæbenklæder, sorte strømper og sko. Benene er krydsede; højre hånd er stukket ind under vesten, i venstre holder han en bambusstok med en brun gennem-

Undercargo på „Cronprintz Christian“ *Peter Mule* (1693–1749). Han har lagt parykken og sat en fin fløjls hue på hovedet, mens han fordyber sig i sin bog. På dennes blade kan man læse: Forferdiget udi Canton i China Anno 1731. Bemærk det kunstfærdigt snoede halsbind, hvis ene snip er stukket ud gennem en slids i vesten. Det har sikkert været højeste mode.

sigtig knap og en strop (højde 38 cm). Kunstammerets inventarieprotokol 1775 siger om figuren: „... meget proper og med særdeles Fliid af fiin Indiansk Jord eller Leer posseret ...“.

Tønder (1692–1755) var søofficer og var Tordenskjolds våbenfælle fra Dynekilen og Marstrand. 1716 blev han kaptajn, og 1730 fik han tilladelse til at føre „Cronprintz Christian“ til Kina – hans eneste togt til Østen. 1732 blev han kommandørkaptajn, 1744 kommandør, 1749 schoutbijnacht og 1752 viceadmiral. Han afgik 1754 og døde året efter. Han ligger begravet i Holmens kirkes kapel.

2. *Skibets supercargo, Pieter van Hurk*

Han vises i formløst dagligt negligé, med en hvid lærredsnathue med kvast på hovedet, skjorte med hvidt halsbind, mørkeblå slåbrok med store ærmeopslag og krave; underføret er gråt; hvide strømper og brunrøde tyrkiske tøfler med sorte hæle og opadbøjede snuder. Venstre hånd hviler på låret; i højre holder han en opslået bog med brunt bind (højde 32 cm).

van Hurk (ca. 1697–1775) var hollænder (navnet udtales: Hyrk). Han blev 1730 indkaldt til Danmark som en med kinahandelen velkendt mand for at tjene som „prima Supercargo“ på dette det første officielle danske kinatogt. Supercargoerne havde ledelsen af og ansvaret for skibets handelsforretninger undervejs, mens kaptajnen var ansvarlig for navigationen. „Cronprintz Christian“'s togt resulterede i oprettelsen af det danske Asiatiske Compagni, og van Hurk, der resten af sit liv blev i Danmark, deltog aktivt i oprettelsen. 1732–45 var han hovedparticipant; han havde tjent sig en formue undervejs, idet han lønnedes med 4 % af ladningens værdi. 1745–54 var han direktør for kompagniet. Han var ligeledes interesseret i Kurantbankens oprettelse og var bankkommissarius 1739–74. Han blev udnævnt til kommerceråd 1733, agent med justitsråds rang 1749 og etatsråd 1753. Han blev en af den danske handels stormænd i den florissante handelsperiode, og ved sit ægteskab med Marie Fabritius kom han ind i inderkredsen af disse dygtige og kulturinteresserede personligheder.

3. *Undercargo (eller 2. supercargo) Peter Mule*

I stedet for paryk bærer han en sort fløjlskalot med grønblåt opslag og sort dusk. Hvid skjorte med hvidt halsbind, hvis ender er sammensnoet; den ene ende er stukket gennem et dertil indrettet hul i vesten, så snoningen ikke ruller op. Åbenstående, langskødet broderet guldmors vest med en rad gule knapper; lomme med klap; rødt underfø'r; langskødet rød frakke med rødt fø'r, store ærmeopslag, ingen krave; lommeklapper; én rad gule knapper. Røde knæbukser, sorte strømper og spændesko. Højre ben er lagt over venstre knæ. Venstre hånd er stukket i frakkelommen; i højre en opslået bog, indbundet i brunt læder. På bogens opslåede blade i delvis udvisket sort skrift: FORFERDIGET UDI CANTON I CHINA ANNO 1731. (Højde 36 cm).

Mule (1693–1749) blev senere sekretær i Rentekammeret og kammerråd. Hans løn på togtet var 24 rdl. pr. måned, samt $\frac{1}{2}$ % af ladningens værdi.

4. *Tredje supercargo Jochim (ell. Joachim) Severin Bonsach*

Han bærer en grå, ufriseret paryk, hvis lokker falder ned over skulder og ryg. Hvid skjorte med halsbind, hvis ender er snoet (jfr. Mule); manchetter. Den langskødede guldmors vest med broderierne har én rad gule knapper. Kjolen er lyslilla med hvidt underfo'r uden krave; meget store ærmeopslag, lommeklapper, én rad gule knapper. Lysviolette knæbukser, sorte sko og strømper. Venstre hånd stukket ind under vesten, højre hviler på låret (højde 35.5 cm).

Bonsach fik 24 rdl. mdl. plus $\frac{1}{2}$ % af ladningens værdi. Han foretog senere i hvert fald endnu en rejse til Kina.

5. *Oberassistent Hans Christian Ølgod*

Parykken er mørkebrun, med kruset hår foran over panden, med valk i siden og sort bånd om nakkepysken. Hvidt halsbind, som er snoet; hvid skjorte med manchetter. Langskødet lys gulbrun vest med én rad gule knapper og rødt underfo'r; langskødet frakke af samme farve som vesten, med én rad gule knapper, store ærmeopslag, lommeklapper, uden krave; rødt underfo'r. Knæbenklæder i samme farve; sorte strømper og sko; krydsede ben. Højre hånd stukket ind under vesten; under venstre arm holder han sin trekantede, sorte hat med guldbort; i venstre hånd har han haft en nu tabt stok (højde 32 cm).

Denne figur har været i privateje før den kom i Kunstammeret. Til den hørte en kasse, som nu ikke synes bevaret.

Ober-, dvs. oberassistenten var skibets inspektør og skriver, kaptajnens betroede hjælper i alle anliggender; han førte skibsprotokollen og „consumptionsbogen“ (dvs. bogen over skibets forbrug). På skibets bemandingsliste henføres Ølgod dog til negotien, altså til handelspersonalet, og det nævnes, at han fik 8 rdl. i månedlig hyre.

Til denne gruppe hører en sjette figur, forestillende 3. styrmanden på „Cronpritz Christian“, *Frederik Zimmer*. Den findes i hans efterkommeres eje i Oslo³.

Han har buklet paryk med sløjfe, hvid skjorte med manchetter, rød vest med sort krave, guldgalloner og én rad knapper; vesten er ikke så lang som de andres. Sort frakke med guldgalloner og én rad knapper, med korte ærmeopslag, uden krave; lommeklapper. Røde knæbenklæder, hvide strømper, sorte spændesko. Højre hånd hviler på låret, i den løftede venstre holder han en snustobaksdåse. Han sidder i et fint lille skab med glaseruder.

Efter ornamenteringen at dømme synes dette dog først at være lavet i 1770'erne, men det har måske erstattet en ældre glaskasse.

Frederik Zimmer (1702-74), der var søløjtnant, blev 1745 kaptajn, 1755 kommandørkaptajn og 1772 viceadmiral. Han har nedskrevet nogle højst interessante erindringer fra sit liv, bl. a. fra „Cronprintz Christian“'s omtalte kinatog.

Af en anden art er busten af

6. *Kaptajn Zacharias Allewelt*

Den er modelleret i Kanton 1738 og kom til Kunstkammeret 1742, hvor den iflg. inventarieprotokollen befandt sig „in der Intianischen Kammer“; protokollen siger, at den er i „halber lebes Grösse“, men den er faktisk i hel legemsstørrelse.

Ansigtet er rundt og fedladent; på den skaldede isse bærer kaptajnen en hvid nathue, sammensyet af vævet stof, med dusk; det er formodentlig en af de ældste nathuer, der er bevaret. Han har en hvid skjorte med hvidt halsbind og krøs; mørkeblå vest og frakke uden krave; én rad blå knapper i vest og frakke, delvis affaldet; frakkens underfo'r rødbrunt. (Mål: 58 × 50 × 35 cm).

Figuren er af en vis vægt, men dog med hulrum indvendig; man kan således se tværs igennem hovedet fra det ene øre til det andet. Figuren er ingen nikkedukke, men hovedet sidder fast.

Allewelt er sikkert af hollandsk afstamning. Han var i 1726 skipper på gallioten „Den unge Jomfrue“, der gik til Guinea. I 1730'erne var han tre gange med Asiatisk Compagnis skibe i Kanton: 1733-35 som overstyrmand på „Slesvig“ og 1735-37 samt 1737-39 som fører af fregatten „Kongen af Danmark“. Busten er modelleret på den sidste rejse.

Som helhed kan siges, at figurerne repræsenterer et meget fint modeleringsarbejde, og samtidig er de særdeles levende og fornøjelige. Kunstneren har haft et skarpt øje for de karakteristiske træk, både i holdning og ansigtsudtryk, og samtidig med at han har gengivet personerne, skibets højeste embedsmænd, på en repræsentativ måde, har han behandlet dem med umiskendeligt lune. Man kan måske endda spore en vis ironi i opfattelsen af de „fremmede djævlé“ (*fan kwæ*), som europæerne blev kaldt.

Kunstneren har som repræsentant for en ældgammel kultur nation måske med lidt velvillig overbærenhed set ned på de fremmede, der vovede liv og velfærd for at komme ud til Østen og hente nogle af dens skatte hjem. Der er vist ingen tvivl om, at bedømmelsen af europæerne mange steder, hvor de kom som udbyttere og handelsmænd, ikke var nær så høj, som de selv har troet.

Man synes, at man på en overbevisende måde lærer de afbildede personer at kende; de bliver så levende for betragteren, og de er glimrende karakteriserede, både af udseende og væsen. Man er fristet til at godtage

Overassistent på „Cronprintz Christian“ *Hans Christian Ølgod*. Også han har snoet halsbind, hvis ender dog er dækket af vesten. Under armen holder han sin trekantede hat, men desværre er hans stok forsvundet i tidens løb. Parykken er kruset fortil, men ret glat bagud. Figurerne giver fortrinlige og morsomme bidrag til forståelsen af Holbergtidens dragt- og hårmoder.

den kinesiske kunstners fortolkning af personerne: kaptajn Tønder som en myndig og ædel mand, van Hurk som en ilter og skarp person, Bonsach som lidt syrlig af væsen, Mule som en lidt indolent men klog mand, Ølgod som den samvittighedsfulde, lidt servile sekretær. Ikke mindst kommer man til at synes om den herlige skipper Allewelt, som simpelthen må være taget lige på kornet, med sin store krop og sit fedladne, godmodige ansigt, med dobbelthage, kødfuld næse og øjenposer, og med nathuen, — en gæv og madglad skipper fra 1700-tallet. Man er fristet at spørge, om europæiske kunstnere i samtiden ville være i stand til eller have mod til at fremstille deres modeller med en så stor realisme, afslørende og uden smiger, som deres kinesiske kollegaer?

At vore figurer har portrætlighed kan der simpelthen ikke være tvivl om. Man tror på personerne, og en nærmere undersøgelse viser, at ansigternes vorter, småknopper og andre små skønhedsfejl samvittighedsfuldt er taget med. Karnationen, hudfarven, veksler fra figur til figur mellem gulbrunt og rosa; øjnene er blå, ja næsten helt lyse. Selve kroppene med de måske lidt for tynde ben er derimod næppe modelleret efter naturen. F. eks. ved vi, at kaptajn Tønder havde træben, idet han mistede sit ene ben i 1715 under Rügen, da han som sekondløjtnant var med til at entre et svensk bombardérfartøj. Træbenet ses ikke på figuren, — men det kan jo have været et ønske fra ham personligt.

Klædedragten er samtidens i al dens farvepragt, med langskødede veste og frakker, syet i figur, med knapper i lange rader, med kæmpestore ærmeopslag og lommeklapper. En af dem, van Hurk, er afbildet ganske *en famille*, formentlig sådan, som han til daglig har gået rundt på skibet, med slåbrok, nathue og tøfler. Også Mule og Allewelt har smidt parykken og iført sig kalot og nathue. De andre har alle parykker af forskellige typer og ser mere officielle ud, kaptajn Tønder også med stok og Ølgod med hat under armen. Kunstneren har forstået at variere de fem siddende figurer på forskellig måde. Alene benholdningen er morsom at iagttage.

Sådant set er der ikke noget, der antyder, at figurerne er lavet af kinesere, — bortset lige fra stolene, som de sidder på. De har et tydeligt kinesisk sving over sig, ligesom forøvrigt de møbler, der blev lavet i Kina efter europæiske forbilleder og eksporteret til Europa.

Såvidt vides er der i Danmark og Norge ikke bevaret flere kinafigurer af samme art, men at der tidligere må have været flere har man et bevis på i digteren *B. S. Ingemanns* skildring af sin mormor (i hans erindringer). Hun var enke efter kinakaptajn Lars Swane (1720–81), der i 1750–70'erne foretog en række togter til Kina som fører af Asiatick Compagnis fregatter. Digteren fortæller om hendes ganske på kinesisk indrettede værelser⁴:

„... Her sad Chinafarerens Enke omgivet af lutter chinesiske Borde, Vaser, Skabe og Billeder. Deriblandt udmærkede sig en malet Gipsfigur i Legemsstørrelse, der rigtignok ligesom en Voxcabinetsskikkelse havde noget

Kaptajn *Zacharias Allewelt*, fører af Asiatisk Kompagnis fregat „Kongen af Danmark“. Busten, der er modelleret af en kinesisk „ansigtsmager“ i Kanton 1738, er særdeles realistisk udført; der er omhyggelig gjort rede for hvert træk i det fedladne, men godmodige ansigt, og der er intet gjort for at forskønne det. Kaptajnen har lagt den repræsentative, men varme paryk og bærer i stedet for sin bekvemme nathue. Man tror gerne, at han til daglig har vist sig ombord på sit skib således som her. — Farvefoto af H. Hauch, Helsingør.

Ængstende ved sig ved den altfor store Lighed med Virkeligheden. Den var modelleret i China og forestillede hendes Søn, . . . som Supercargo i fuld-
stændig Galladrags. Ansigtet var glat og fint, vistnok materielt ligt, men
trods de livlige Farver dødt og uhyggeligt. Han bar Pidsk med Haarpung
og puddret, friseret Haar, Chapeau-bas under Armen, langskjødte, broderet
Atlaskesvest, brun, afrundet Kjole med store, glimrende Knapper, fine
Kniplinger i Kalvekrydset og for Hænderne, brune Knæbenklæder, hvide
Silkestrømper og Skoe med store Guldspænder . . .“

Den gamle dames søn, Ingemanns morbror, var supercargo, eller som titlen på den tid var: negotiechef, senere brygger og tømmerhandler i København *Hans Swane* (1753–1803). Figuren må være fremstillet i Kanton i 1780'erne, da han fo'r på Kina.

Denne figur eksisterer ikke mere. Ingemann fortæller senere i levnedsbogen om flytningen fra den falsterske præstegård efter faderens død år 1800⁵:

„. . . Morbroderens Gibsstatue med Gallakjolen og al den Herlighed var ubarmhertig slaet istykker og begravet, da den dog ikke var værd at flytte. Den var uimodsigelig bleven til Støv, som aldrig meer skulde blive til Morbroder“.

Vi kan kun beklage dette og tænke på, hvilken ubetalelig skat for et museum en sådan portrætstatue ville have været idag.

Som det gik denne figur, er det sikkert gået utallige andre, både i ind- og udland. Forbavsende få er kendt i udlandet i vore dage. I virkeligheden synes det som om kun tre er bevaret, én i Holland og to i England. Hvis dette er tilfældet, skulle Handels- og Søfartmuseet have den største samling sådanne figurer i verden, hvad der er al mulig grund til at være glad og stolt over.

De omtalte kendte figurer er følgende:

I privateje i Apeldoorn, Holland, findes en figur af den hollandske kaptajn *Jacob van Damme*, fremstillet i Kanton omkr. 1730. Den er uden ringeste tvivl fremstillet på samme atelier eller af samme kunstner, som har modelleret vore fem siddende figurer samt Frederik Zimmer. Den stol, figuren sidder i, er af nøjagtig samme type som disses. Kaptajnen er fremstillet med modelleret, ikke løs paryk, hvid skjorte, do. halsbind, vest og langskødet frakke, hver med én rad knapper, knæbukser, lyse strømper og sorte sko. Figurens holdning og ansigtsmodellering stemmer helt og fuldt overens med vore omtalte figurer⁶.

En ældre figur er fornylig erhvervet af National Portrait Gallery i London. Den forestiller den engelske guvernør i Madras, *Joseph Collet* (1673–1725). Han er fremstillet stående i hel figur; parykken er modelleret, ikke løs; han har langskødet broderet vest og langskødet frakke med opslag, lommeklapper og broderier foran; broderede knæbenklæder, sorte strømper og højhælede sko med lige snuder og spænder. Under venstre arm har han sin trekantede hat, i højre en stok, og desuden har han en tynd pragtkårde hængende skråt bagud ved venstre lår.

Figuren virker meget værdig, men man kan ikke påstå, at kunstneren har smigret guvernøren; med sit fedladne ansigt ser han en lille smule stupid ud, hvad han vistnok slet ikke var; tværtimod kaldes han en af de mest fremragende embedsmænd i det engelske Ostindiske Kompagni. Figuren, der er ca. 80 cm høj, er på fodstykkets forside signeret: AMOY CHINQUA FECIT 1716. Om det er en egenhændig signatur kan vel omtvistes; det er skrevet med

Tredje styrmand på „Cronprintz Christian“, søløjtnant, senere viceadmiral *Frederik Zimmer* (1702–74). Figuren, der blev modelleret sammen med de fem andre, befinder sig endnu i familieej. Ansigtet vises i profil; man ser den kunstfærdige paryk med flettet, opbundet pisk. I venstre hånd holder han sin snustobaksdåse. – Reproduceret med tilladelse af ejeren, oberst A. Zimmer, Oslo.

europæiske bogstaver med versaler i kursiv. Man må formode, at den nævnte kinesiske portrætist *Chinqua* fra Amoy har rejst rundt for at udoøve sin kunst forskellige steder, altså bl. a. i Forindien. Den virtuose udførelse og den skarpe karakteristik tyder på, at det ikke var første gang, *Chinqua* havde den ære at tage en europæer af. — Til figuren hørte en glaskasse⁷.

At kinesiske kunstnere virkelig kom vidt omkring ved vi. En af dem søgte endda England i 1769, hvad der nok må kunne betegnes som noget ganske ekseptionelt. Han hed *Chin Chin Chitqua* og var en af de bekendte *face-makers*, som også lavede talrige mandarinfigurer i Kanton. Hans speciale var små buster i ler og bemalede. Han fik vistnok straks en stor kundekreds, og 1770 udstillede han på akademiet i London. Trods dette kender man nu kun én af hans figurer, forestillende lægen dr. *Anthony Askew* og udført omkr. 1770. *Askew* havde behandlet *Chitqua*, da han blev syg i London. Det er et portræt i hel figur; lægen sidder ned, ikke på en stol, men på en meget knudret og fantasifuld klippe; han har fast paryk, bladkrave, vest, langskødet frakke og desuden kappe; højre hånd holder han under vesten — øjensynlig en yndet gæste i 1700'erne —, i venstre har han en stok. Figuren ejes af Royal College of Physicians i London. 1771 drog *Chitqua* tilbage til Kina; undervejs faldt han overbord, blev dog fisket op, men behandledes dårligt af mandskabet, der med europæisk overmod så ned på „coloured people“. 1796 tog han sit eget liv⁸.

Hvad der i litteraturen fortælles om „ansigtsmagerne“ er ikke meget. Den svenske skibspræst *Pehr Osbeck*, der 1750–52 foretog en rejse til Kina, skrev en udførlig dagbog herom, og i denne findes der en mængde oplysninger af alle slags om kinafarterne og opholdet i Kanton. Han skildrer Porcellængaden, den bredeste i byen, og fortæller, at der på 1. sal ud til gaden ofte findes værksteder⁹:

„Uti et sådant rum arbetade den bekante så kallade *Ansigtmakaren*, som gör af lera människo-bilder, mästandels uti smått. Europeerne pläga esomoftest låta denna mannen taga af sig i deras wanliga klädebonad; hwilket ibland träffas rätt wäl . . .“.

1769 var englænderen *William Hickey* i Kanton. Han fortæller i sine memoirer (oversat)¹⁰:

„Der var en kineser, der modellerede udmærket lignende figurer i ler, som han bagefter malede, og de var alle godt udførte. Pott og jeg gik hen til denne mands butik for at se på hans arbejde. Vi fandt Mr. Carnegie, skibslægen på „Nottingham“, siddende for at blive portrætteret; han gjorde voldsomt vrøvl over det hæslige fjæs han (dvs. ansigtsmageren) lavede. Efter at han havde gentaget dette flere gange, lagde kunstneren sit værktøj og kikkede meget sigende på Carnegie, idet han sagde: „Hy you handsome face no have got how can make“ (når du ikke har et smukt ansigt, hvordan

kan jeg så lave et?). Derpå vendte han sig mod Pott og sagde: „Here can make handsome face, for too much ee handsome face have got“ (her kan jeg lave et smukt ansigt, for han har et vældigt smukt ansigt). Carnegie blev fornærmiet over begge bemærkninger og erklærede, at han ikke ville betale eller tage figuren med sig. Han holdt sit ord, og næste gang vi besøgte butikken, så vi mr. Carnegie hængt op under en bjælke med et reb om halsen; der hang også andre. Da vi spurgte, hvad det skulle betyde, svarede kunstneren med stor harme: „All these have too much ee grand Ladrones, give me too much trouble, make handsome face, no pay, no take, so must ee hang up“ (alle disse er store tyveknegte og gør mig meget besvær; jeg laver smukke ansigter, de betaler ikke, de tager dem ikke, så må de hænges op.). Bob og jeg satte os begge hen og blev udmærket modelleret, Bob i en midshipman's uniform, jeg i skarlagensrødt med læderbesætning og sølvkniplinger, som var Madras-regimentets uniform“.

Ud fra det her fremlagte stof kan vi opstille følgende kendsgerninger om *face-makers* i Kina i 1700'årene:

- 1716: Chinqua fra Amoy modellerer i Madras guvernør Collet; helfigur, stående; signeret.
- ca. 1730: van Damme modelleres i Kanton; helfigur, siddende i stol.
- 1731: Tønder, van Hurk, Bonsach, Mule, Ølgod og Zimmer modelleres i Kanton; helfigur, siddende i stol.
- 1738: Allewelt modelleres i Kanton; buste.
- 1751: Osbeck besøger *face-maker* (Ansigtemakare) i Porcellænsghaden i Kanton.
- 1769: Hickey besøger *face-maker* i Kanton.
- 1769-71: Chitqua (død 1796) arbejder i London; Askew, helfigur, siddende på en klippeblok.
- 1780'erne: Hans Swane modelleres i Kanton; helfigur, stående.

Bortset fra Chinqua og Chitqua kender vi på nuværende stadiet intet nærmere til ansigtsmagerne og deres navne. Hvor mange var der? Var der flere ateliers, eller arbejdede de enkeltvis? Meget kunne tyde på det sidste. Nedarvedes kunsten i familien? Før disse spørgsmål har nogen chance for at kunne besvares, må der fremskaffes mere materiale, men om det er muligt, kan ingen vide noget om. Det synes næsten utænkeligt, at der ikke i museer og i privateje i Europa og i Amerika skulle findes nogle flere figurer, og en gennemgang af den trods alt ret sparsomme, men meget spredte rejselitteratur fra kinafarterne kan måske også give oplysninger.

Det er ikke utænkeligt, at flere kunstnere kan have specialiseret sig i at lave portrætter af de pengestærke *fan kwæ*, som kom til Kanton. At en ret stor kunstnerisk fabrikation har udviklet sig i Kanton og også uden for denne handelsby på baggrund af den europæiske fart på byen, er sikkert. Eksporten af porcellæn, lak- og elfenbensarbejder, silketøjer, preciosa, alleslags

kunstgenstande, må have kunnet mærkes i Kina. Det var meget store mængder, der årligt førtes til Europa og senere også til Amerika. Men der har også været en ret stor fabrikation af turistsouvenirs, imødekommende lige fra den mest kræse til den jævne smag. Der er f. eks. blevet solgt masser af tegninger og malerier på lærred, rispapir, glas osv. til søfolkene som et minde om opholdet. I mange museer i ind- og udland – også på Handels- og Søfartsmuseet – og i privateje findes talrige af disse stereotype billeder af faktorierne i Kanton, af Whampoa og Dane's Island, af Bocca Tigris med mandarinforterne, af Macao – det er i reglen de samme der går igen, og de er absolut ikke af kunstværdi, bortset fra at de er meget morsomme. Man har på fornemmelsen, at malerierne blev fremstillet på samlebånd; eventuelle flag på de opankrede eller forbisejlende skibe var malet hvide og kunne udfyldes efter køberens behag, dvs. efter hans tilfældige nationalitet; ellers kan de stadig forekommende ensartede typer af skibe med vekslende nationalitetsflag ikke forklares. De kinesiske kunstnere havde stor forretningssans: de tilbød endvidere malerier af steder, som kinafarerne anløb undervejs på den lange rejse: Taffelbayen med Kapstaden og Taffelbjerget, Mauritius, St. Helena, Ascension – skønt ingen af „kunstnerne“ formentlig nogensinde har været der. Det mest slående eksempel på, at denne „trommesalskunst“ udelukkende var lagt an på europæiske søfolk, ser vi i at man i Kanton ligefrem kunne købe billeder med europæiske motiver; således har Handels- og Søfartsmuseet et billede af kanalerne og San Marcokirken i Venezia, i stærkt kineciseret udgave.

Også i 1800'erne sad der talrige skibsportrætmalere i Hongkong og andre kinesiske byer og malede skibsbilleder i stærke, sentimentale farver; disse kinesermalerier er ikke til at tage fejl af, dels på grund af farverne og baggrunden med djunker på, dels fordi lærredet har været så dårligt og tyndt, at det i vore dage i reglen er hullet og låset.

Handels- og Søfartsmuseet modtager gerne oplysninger vedrørende det her behandlede emne. Det ville være morsomt, om der kunne fremkomme mere stof herom, især hvis flere af de morsomme og livagtige figurer kunne blive fundet frem af deres gemmer.

H. H.

HENVISNINGER

- 1 Handels- og Søfartsmuseet: Beretning for Regnskabsåret 1936–37 (Helsingør 1937), 7f., 31f.; *Thomas Thomsen*: Kineseriets Tid og de danske Kinafarere, i *Fra Nationalmuseets Arbejdsmark* 1942, 59ff.
- 2 om rejsen, se *J. H. H. (ussmann)*: En kort Beskrivelse Over Skibets Cron-Printz Christians lykkelige gjorde Reyse baade til og fra China . . . (København 1735); En Dagbog, ført paa en Kinafarere 1730–32 af Kadet *Tobias Wigandt*, i *Tidsskrift for Søværnen* bd. 71 (1900), 181ff.; heri adskillige oplysninger, som er brugt i det følgende. Endvidere er

stoffet i Kay Larsens kartotek på Handels- og Søfartsmuseet, samt museets egne kartoteker og protokoller benyttet.

- 3 *A. Zimmer*: Av viceadmiral Frederik Zimmers optegnelser 1717-1756 (Horten 1927), 57. – Udgiveren, oberst A. Zimmer, Slemdal, Oslo, har venligst givet oplysninger og tilladt reproduktion af foto af figuren.
- 4 *Berhard Severin Ingemanns* Levnetsbog (København 1862), 25f.
- 5 sst. 209.
- 6 *A. M. Lubberhuizen-van Gelder*: De factorijen te Canton in de 18de eeuw, i *Oud-Holland LXX*, Part III (1955), 162ff.
- 7 *R. J. Charleston*: Chinese face-makers, i *Antiques*, maj 1958, 459.
- 8 sst. 46of.
- 9 *Pehr Osbeck*: Dagbok öfwer en Ostindisk Resa Åren 1750. 1751. 1752. (Stockholm 1757), 143.
- 10 *Memoirs of William Hickey* (ed. Alfred Spencer) I (London 1950), 227; også cit. hos Charleston 461.